

19. YÜZYIL ORTALARINDA OSMANLI ESNAF TEŞKİLATINA BİR ÖRNEK: BELGRADCİK*

Berna Çaçan ONGUN¹

Öz

Osmanlı devlet idaresindeki topraklarda toplum yapısının temel dinamiklerinden birisi ve belki de en önemlisi esnaf teşkilatlarıdır. Bu teşkilatın temeli ise İslam inancı ile Anadolu gelenek-göreneklerine dayanır. Dolayısıyla tarihsel süreç içerisinde Ahilik teşkilatı olarak adlandırılan bu temel Osmanlı toplumunu anlamak adına önemli veriler sunmaktadır. Bu çalışmada Osmanlıdaki esnaf teşkilatlarının nasıl ortaya çıktığı anlatılacaktır ve buna bir örnek oluşturması bakımından 19. Yüzyılda bir Osmanlı toprağı olan Belgradcık örneğı üzerinde durulacaktır. Çalışmanın ana kaynakları arasında Osmanlı arşiv belgeleri, yerli ve yabancı yayınlar yer alacaktır. Bu çalışmanın sunacağı sonuçlar Osmanlı toplumunun sosyo-kültürel ve sosyo-ekonomik yapısını anlamak adına önemli veriler sunabilecektir.

Osmanlı esnaf teşkilatı fütüvvet anlayışı temelinde Ahilik düsturuna dayanır. Yüzlerce yıl boyunca, esnaf teşkilatı, ayakta durabilmesini bir yerde bu düstura borçlu olsa da tarihsel süreç içerisinde devletin diğer kurumlarında olduğu gibi gelişmelerden olumsuz bir yönde etkilenecek ve yerini Esnaf odalarına bırakacaktır. Bu çalışmada bir nebze öngörü oluşturabilmek adına Bulgaristan'a bağlı Belgradcık bölgesindeki esnafın incelenmiştir. Bu inceleme için Osmanlı arşiv belgelerinden temettuat defterleri analiz edilmiştir.

Anahtar kelimeler: 19.Yüzyıl, Osmanlı, esnaflık, Belgradcık

AN EXAMPLE OF OTTOMAN TRADE GUILD IN THE 19th CENTURY: BELGRADCİK

Abstract

One of the main dynamics of the social structure in the Ottoman land, perhaps most importantly, is trade guild. The foundation of this organization is based on Islamic beliefs and Anatolian traditions. Therefore, in the historical process, this basic, named Ahilik organization, provides important data to understand the Ottoman society. In this study, it will be explained how the trade guild emerged in the Ottoman and then it will be emphasized Belgradcık, was an Ottoman land in the 19th century, as an example. The main sources of the study will include Ottoman archive documents, local and foreign publications. The data presented by this study will provide important historical facts to understand the socio-cultural and socio-economic structure of Ottoman society.

The Ottoman trade guild is based on the Ahilik organization on the basis of fütüvvet principle. For hundred years, trade guild owes its standing to this principle. However, it will be adversely affected by the developments in the historical process as in other institutions of the state. In the length of time, the Trade Corporation will replace it. In this study tradesmen in Belgradcık region of Bulgaria were examined. For this study, the temettuat books from the Ottoman archives were analyzed.

Keywords: 19th Century, Ottoman, trade guild, Belgradcık

---

* Bu makale “Temettuat Defterlerine Göre 19. Yüzyıl Ortalarında Belgradcık’ın Sosyal ve Ekonomik Hayatı” isimli tezden türetilmiştir.

¹ Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Doktora öğrencisi, cacanberna@gmail.com

Giriş

Toplumlar yaşam biçimlerine göre ikiye ayrılır ve bunlar üretici ve tüketici olarak adlandırılır. Ayrıca yine toplumlar statülerine göre de kendi içlerinde ayrışırlar. İşte bütün bu yanlarıyla bir toplum birçok farklılaşmalardan sonra bir araya gelen muazzam bir birlikteliğin kaynaşması olarak görülebilir. Bu muazzam ölçünün dünya tarihindeki en dikkate değer örneklerinden birisi ve belki de en önemlisi Osmanlı toplumudur. Osmanlı'da toplum reaya ve askeriye şeklindedir. Reaya da köylüler ve şehirliler şeklinde dağılım gösterir. Köylüler daha çok ziraat ile uğraşırken şehirliler zanaat ve esnaflıkla meşguldür. Çalışmanın da ana konusunu teşkil eden esnaflar şehir hayatının vazgeçilmez unsurudur.

1. Osmanlı Toplumunda Esnaf Teşkilatının Doğuşu

Esnaf teşkilatı Osmanlı'nın ilk kuruluş yıllarından itibaren teşkilatlanmış yapısıyla toplumun sosyo-ekonomik ve sosyo-kültürel dinamiklerinin temellerini oluşturmuştur. Bu temeller ilhamını fütüvvet² anlayışının Anadolu coğrafyasının gelenek ve görenekleriyle harmanlanmasından almıştır. Abbasi halifesi Nasır döneminde (1180-1225) bir devlet politikası olarak fütüvvet anlayışı diğer İslam coğrafyalarında da yaygınlaştırılmaya çalışılmış ve bu bağlamda Anadolu Selçuklu devleti (1077-1308) sultanlarıyla da iletişime geçilmiştir (Mahiroğulları, 2011, s.140-141). Dolayısıyla bu akım kısa zamanda esnaflar arasında da karşılığını bulmuştur. Ahilik teşkilatı³ esnaf birliklerinin temellerini oluşturmuştur.

Ahlakın sanatla uyumu olarak tanımlanan Ahi birliğinin esnaf teşkilatları şeklindeki işlevi XVI. yüzyıla kadar devam etmiştir. Osmanlı coğrafyası genişledikçe ve yönetim alanı içerisine giren gayrimüslim unsurlar arttıkça esnaf teşkilatları içerisine bu unsurlar da girmiş ve esnaf loncaları ile gedik usulüne geçilmiştir. Ahi geleneğinin aslında bir yerde devamı olan lonca teşkilatları zaman içerisinde devlet kurumlarındaki çöküşten nasibini almış ve en nihayetinde 1924'de tarihe karışmıştır. Ancak bu kurumun yerini Odalar, Esnaf ve Sanatkarlar Derneği ile İşçi ve İşveren Sendikaları almıştır (Gündüz vd, 2012, s. 41). Ancak bu yeni kurumların gerek amaç ve kapsam ve gerekse toplum nazarındaki işlevselliği bakımından Ahilik düsturunun temel alındığı eski zamanların esnaf teşkilatlarıyla aynı kaygıları taşıyıp taşımadığı tartışma konusudur.

Konunun daha iyi idrak edilebilmesi için esnaf teşkilatının doğuş hikayesi önemli bir ayrıntıdır. Abbasi halifesi Nasır Lidinillah'ın fütüvvet politikasının temel prensiplerinin Anadolu'daki olumlu yankısı Türklerin İslam inançları ile gelenek ve görenekleri ile bağlantılıdır. Bir diğer önemli husus ise dönemin dünya tarihi açısından önemli bir gelişmesi olan Moğol istilalarıdır. Moğollar'ın (1206-1294) baskıları sonucu Anadolu coğrafyasına göç eden Türkler arasında özellikle esnaf ve zanaatkarlar bulunmaktaydı. Bu kitlelerin gittikleri yerlerde kendi varlıklarını koruyabilmek, Bizanslı esnaflar ile rekabet edebilmek gibi çeşitli nedenlerle teşkilatlanmaları gerekiyordu. Bu ve benzeri sebeplerle fütüvvet anlayışının temel alındığı Ahilik kurumu çatısı altında esnaf teşkilatları kurulmuştur (Şahin, 2006, s. 299-307).

2. Belgracık'da Esnaf Teşkilatları

2.1. Şehrin Tarihçesi ve Demografisi

Esnaf teşkilatının Osmanlı Devleti ve toplumundaki bu denli etkin rolünün kavranması Osmanlı medeniyetini anlayabilmek için son derece önemli bir basamaktır. Şimdi esnaf teşkilatlarının Osmanlı coğrafyasında ne derece aktif olduklarına bir örnek olması bakımında XIX. yüzyılda Bulgaristan'ın önemli bir eyaleti olan Vidin'e bağlı Belgradcık kazasının bir portresi çizilmeye çalışılacaktır.

² Fütüvvet anlayışı: Gençlik, kahramanlık ve cömertlik anlamlarına gelmektedir. Ayrıntılı bilgi için bkz; Uludağ, 1996, s. 259-261.

³ XIII. Yüzyılda Ahi Evran tarafından kurulmuştur. Ahi Evran 1204'de Bağdat üzerinden Anadolu'ya gelmiştir. 1205'de hocası Evhaduddin-i Kirmani ile birlikte Kayseri'ye yerleşmiştir. Yerleştiği bu kentte bir debbağ atölyesi kurarak ilk olarak debbağ esnafları arasında büyük bir saygınlık kazanmıştır.

19. Yüzyıl Ortalarında Osmanlı Esnaf Teşkilatına Bir Örnek: Belgradcık

500 yıl Osmanlı idaresinde kalan Belgradcık'ın Osmanlı topraklarına katılmasının dönüm noktası 1363'deki Edirne fethidir. Zira böylelikle Osmanlı'nın Balkan coğrafyasına katılım süreci başlamıştır. 1389 Kosova ve 1393 Tırnova kuşatmalarının arkasından Vidin'in fethi ise 3 yıl sonra olmuştur (Koloğlu,1993, s. 53).

I.Murad döneminde Vidin Prensiği Osmanlı Devleti'nin vassalı şeklindeydi. 1396'daki Niğbolu Zaferi'nden sonra Vidin Osmanlı idaresine girmiş ve Belgradcık kalesi yeniden inşa edilmiştir (Panov, 2010, s. 176). Belgradcık bir yandan Osmanlı'nın bir sınır bölgesi olmuş ve bir yandan da kuzeyden gelen istilalara maruz kalmıştır. Dolayısıyla bölge Osmanlı açısından son derece önemli bir stratejik konuma sahip olmuştur (Kiel, 1992).

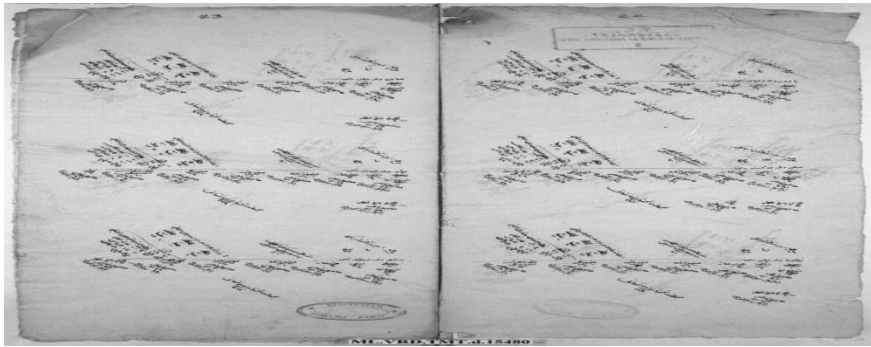
Bir diğer önemli husus ise Belgradcık'ın demografik durumudur. Böylelikle esnafların sosyal yapıdaki yeri daha iyi anlamlandırılabilir. Osmanlı'da temettuat sayımları⁴ hane üzerinden yapılmaktadır. 15480,15481,15482,15808 ve 16014 tarihli temmetuat defterlerine göre bölgedeki hane sayısı 1.416'dır.Bir hane tahminen beş kişilik bir aileye tekabül etmektedir. Buna göre söz konusu yılda Belgradcık'ın tahmini nüfusu 7.080'dir⁵. Nitekim zikredilen 1.416 hanenin 131'i Müslüman 1.239'u gayrimüslim, 46'sı ise Kiptilere aittir.

2.2. Şehirde Bulunan Esnaflar

Belgradcık ahalesinin sosyo-kültürel yapısı ise Müslümanlar, gayrimüslimler ve Osmanlı arşiv kayıtlarında ayrı bir şekilde ele alındığı için burada da ayrı bir şekilde belirtilen Kiptilerden oluşmuştur. Bu üç ahali de çeşitli sosyo-ekonomik statülere sahip olup farklı iş kollarıyla meşgul olmuştur. Özellikle ziraat ve ziraatçılık bölgenin ana geçim kaynağı olmuştur. Çalışmanın temelini oluşturan esnaflar ise küçük bir grubu oluştursa da var olmaları bakımından önemlidir. Belgradcık esnafları berber, kırışmacı (meyhaneci), boyacı, dikici, kuyumcu, demirci, kürkçü, terzi ve bakırcı gibi farklı esnaf kollarındadır ve Müslümanlar, gayrimüslimler ve Kiptilerden oluşmuştur. Ayrıca bu meslek dalları dışında etmekçi (ekmekçi), nalbant, bakkal ve kahvehane dükkânları ile arak kazganı ve aba dolabı kayıtları da bulunmaktadır. Arak kazganı ve aba dolabı kaydı bulunması kişilerin burada alkol ve aba ürettiğini göstermektedir.

Öte yandan bu kişilerin elde ettikleri gelir ve verdikleri vergi konusu da dikkate değerdir. Çünkü kayıtlardan da görüleceği üzere kazancı fazla olup da vergisi az yazılmış olduğu gibi tam tersi bir durum yani kazancı az olup da vergisi fazla yazılmış haneler mevcuttur. Temettuat defterleri kayıtlarında bazı yerlerde kişilerin hangi mesleklere sahip oldukları ayrı ayrı gösterilmiştir. Ancak bazen de yazılmamıştır ve isminin başında belirtilmiştir.

Resim 1: *Belgradcık Temettuat Defteri Örneği (H. 1260 - M. 1844-45)*

2.3. Mesleklerin Cemaatlere Dağılımı

⁴ Temmetuat vergisi: Tüccar ve esnafın senelik kazançlarının miktarının tahmin ve takdir edilerek bundan binde ve yüzde hesabıyla alınan vergidir. Bkz. Sayın, 1999, s. 441.

⁵ Ömer Lütfü Barkan'ın bir Osmanlı ailesini beş kişiden müteşekkil saymasından ötürü hane sayısı beş ile çarpılmıştır. Ancak bu sayı bölgeden bölgeye değişiklik gösterebilmiştir. Örneğin hanedeki kişi sayısı Balkanlarda daha fazla olabilmıştır. Göyünç, 1997, s. 552,553.

Müslümanların mesleklerine bakıldığında gelirlerini sahip oldukları gayrimenkullerden elde etmişlerdir. Ancak yine de bölgede iki adet berber kaydı bulunmaktadır. Bunlardan El-Hâc Hüseyin Mahallesi'nde yaşayan iki kişi berberdir. Biri mesleği kısmında da berber olarak kayıtlı olan Hasan bin Mehmet ve diğeri ise meslek kısmında belirtilmese de isminin başında mesleği yazılmış olan berber Mustafa bin İsmail'dir (BOA, 15480, s. 13; 15808, s. 3).

Gayrimüslimlerin ana meslekleri ziraatçiliktir ve bunlar aynı zamanda papazlık gibi ek işler de yapabilmektedir. Ancak papazlıktan elde ettikleri her hangi bir gelirleri belirtilmemiştir. Diğer yandan esnaflıkla uğraşan sayısı 27'dir. Bu hususu şöyle tablolaştırabiliriz:

Tablo 1: *Gayrimüslim Meslekleri*

Gayrimüslimler	Ziraatçı	Papaz	Hizmetkâr	Esnaf	Irgat
Hane Reisi Sayısı	1.069	6	27	27	3

Kayıtlarda Belgradcık varoşu olarak geçen yerleşim yerinde ise sadece gayrimüslimler yaşamaktadır ve esnaf çeşitliliği diğer yerlere göre fazladır. Burada meslek sahiplerinin mesleklerini icra ettikleri dükkan kayıtları da yer almaktadır. Bu dükkanların bir kısmına Müslümanlar sahiptir. Burada bir ayrıntı dikkat çekmektedir. Bazı hane reislerinin hangi işlerle meşgul olduklarına dair bir kayıt temmettuat defterlerinin meslek kısmında belirtilmemiştir. Ancak bu kişilere ait kuyumcu, nalbant, etmekçi, bakkal ve kahvehane dükkanı kayıtları vardır.

Tablo 2: *Belgradcık Varoşu Meslek Dağılımı*

Belgradcık Varoşu			
Terzi	3	Dikici Kalfası	1
Terzi Kalfası	5	Papaz	1
Kürkçü Kalfası	3	Dülger	4
Kürkçü	4		
Kuyumcu	2	Kırıçmacı	1
Kuyumcu Kalfası	1	Bakırcı	2

Belgradcık'da mesleği terzcilik olup da temettuat defterleri kayıtlarında terzi dükkanı olan yalnızca bir kişidir ve bu kişi Lazar veled Nikolo zımmi ismiyle bir gayrimüslimdir (BOA,15482, s. 11). Tam tersi bir örnekte ise Mehmet bin Hasan'a ait kayıta görülmüştür. Kendisinin meslek kısmı boş bırakılmasına rağmen üzerine kayıtlı bir terzi dükkanı bulunmaktadır. Terzi dükkanına sahip kişi bir önceki adı geçen şahsın kiracısı durumunda olabilir (BOA, 15808, s. 11).

19. Yüzyıl Ortalarında Osmanlı Esnaf Teşkilatına Bir Örnek: Belgradcık

Tablo 3: *Belgradcık'da Bulunan Dükkânlar*

Dükkân Çeşitleri			
Nalbant	2	Terzi	2
Etmekçi (Ekmekçi)	1	Dikici	1
Bakkal	12	Bakırcı	2
Kahvehane	5	Kuyumcu	1
Berber	2	Kırıçmacı	2

Yine nalbant dükkânına sahip olan hane reisi burada kiracı durumundadır. İki adet olan bakırcı dükkânın sahibi ise Petko veled Dolcu zımmi adıyla kayıtlıdır (BOA, 15482, s. 2). İki adet olan kırıçmacı dükkânının birisi muattaldır ve diğerinin sahibi ise Gyorgi veled Nedelko zımmi olarak kayıtlıdır (BOA, 15482, s. 9). Ancak bu hane reisinin kırıçmacı olduğuna dair bir açıklama meslek kısmında belirtilmemiştir.

Balkan coğrafyasına bakıldığı zaman Kıptilerin ana meslekleri içerisinde demircilik yer alır. Keza Belgradcık'ın bağlı bulunduğu Vidin'de yaşayan Kıptiler için de bu durum geçerlidir. Diğer meslekleri arasında nalbantçılık, kalburculuk, tarakçılık ve bugün de hala en çok Roman vatandaşlarının yaptığı kalaycılık yer alır. Bir başka ifadeyle usta-çırak ilişkisinin olduğu mesleklerdir. Bu bilgilerin ışığında Belgradcık'da da Kıptilere ait kayıtlarda esnaflık olarak yalnızca demircilikle uğraştıkları kayıtlıdır ve bunların hane sayısı 14'dür.

Belgradcık'da yaşayan hane reisleri arasında yer alan meslekleri yerleşim birimlerin göre aşağıdaki tabloda gösterilmiştir. Belgradcık'da halkın çoğunluğu ziraat ile uğraştığı için yerleşim yerlerinin çoğundan fazlasının esnaf kısmı boştur ancak yine de bu yerleşmelerin varlığının bilinmesi adına tabloda bunlara da yer verilmiştir.

Tablo 4: *Yerleşim Yerlerine Göre Mesleklerin Dağılımı*

Sıra No	Yerleşimler	Berber	Demirci	Terzi	T. Kalfası	Kürkçü	K. Kalfası	Kuyumcu	K. Kalfası	Bakırcı	Dülger	Kalfası	Kırıçmacı	Boyacı
1	Elhac Hüseyin	1												
2	Elhac Mehmed													
3	Struindo ile Vesnica Bala													
4	Vırba ile Islovník ve Vaşinçe ile Kirlatinçe													
5	Blesefçe													
6	Kaluger													
7	Prolaznica													
8	Dobrave ile Donpar													
9	Osane													
10	Rujince													
11	Prahojda													
12	Staikovci													
13	Rabes													
14	Raynofça													
15	Virbova													

16	Usulupçe													
17	Vilahovic													
18	Medovnice													
19	Borovica													
20	Karbince													
21	Beleler													
22	Portpopince													
23	Salaş													
24	Lomi - Bala													
25	Reblan													
26	Trgoviste													
27	Drejince													
28	Cubren													
29	Ciflikan (Çiftlikat)													
30	Corcic													
31	Sekomye													
32	Belopticane													
33	Tolovice													
34	Kıptıyan		14											
35	Belgradcık Varoşu			3	5	4	3	2	1	2	4	1	1	1
36	Müslüman Yerleşimi													
37	İstrokabçe													
38	Kladorup													
	Toplam	1	14	3	5	4	3	2	1	2	4	1	1	1

2.4. Belgradcık'daki Mesleklerin Analizi

Belgradcık'da yiyecek-içecek ihtiyacının karşılanması hususunda etmekçi, bakkal, kırışmacı ve kahvehanelerin hizmet verdikleri görülmektedir.

Osmanlı devletinde ekmekçilere habbazan ve etmekçi de denmektedir. Bir bölgede ekmekçi sayısı az ise bu durum ekmeğin evlerde pişirildiği ihtimalini göstermekteydi. Etmekçi sayısı ile bölgenin şehirleşmesi arasında da bağlantı kurulmuştur (Kütükoğlu, 2007, s. 55). Ekmek için ihtiyaç duyulan un değirmenlerde öğütülürdü. Belgradcık'da ise 21 adet değirmen bulunmaktadır. Etmekçi sayısına göre fazla olan bu durum halkın evinde ekmek pişirdiği ihtimalini göstermektedir.

Bakkallar, içerisinde yer aldıkları mahallerde halkın gıda ihtiyacını karşılarlarken bunu diğer hizmet sunan esnaflarda olduğu gibi belli kurallar dahilinde yapmaktaydı. Mesela ihtiyaçları olan ürünlere en uygun fiyata ulaşmaları ve mallar karaborsaya düşmeden ellerine geçmesi sağlanırdı. Bu ürünleri bölükbaşı, pazarbaşı ve ustabaşı aracılığıyla alırlardı (Şükriye Pınar Yavuztürk, 2006, s. 23).

Belgradcık'da bulunan kırışmacılar yani meyhanecilerin yanında 30 adet de arak kazanı yani rakı kazanı bulunmaktadır. Buradan elde edilen alkol hem hanelerin ihtiyacını karşılamada hem de meyhanelerde kullanılmıştır. Bölgede bulunan bağ ve dolayısıyla bağcılıktan da anlaşılmaktadır ki üzüm üretimi Belgradcık'da önemlidir. Hatta Belgardcık üzüm pekmezinin meşhur olduğu kaynaklarda geçmektedir (Aydın, 2015, s. 177).

19. Yüzyıl Ortalarında Osmanlı Esnaf Teşkilatına Bir Örnek: Belgradcık

Diğer bir esnaf grubu tekstil ve giyim imal eden abacı, boyacı, kürkçü, dikici ve terzilerdir.

Giyecek imalatıyla uğraşanlar arasında ilk sırada abacıları söylemek hiç de yanlış olmaz. Aba üretiminde, özellikle XIX. yüzyılda, günümüz Bulgaristan toprakları önemli bir merkezdi (Hacısalihoğlu, 2008, s. 181). Kumaşın boyanıp-yıkanması ise aba dolaplarında yapılmaktaydı. Belgradcık'da abacı olarak kayıtlı şahıs bulunmamasına rağmen 10 adet aba dolabı kaydı bulunmaktadır. Bu durum abacılığın bu bölgede yapıldığını düşündürmektedir.

Boyacılık ise dokumacılığın olduğu çoğu yerde var olmuştur. Bunlar da belirli kurallara haizdi. Mesela yün, pamuk, ipek, kumaş, deri gibi farklı maddelerin hangi boyacı esnafı tarafından boyanacağı belliydi ve bunların bir kısmı devletçe tedarik edilirdi (Kütükoğlu, 1995, s. 634-635).

Ticari açıdan son derece önemli olan ve deriden giyecek üreten kürkçülerin ürettikleri kürkler Osmanlıda devlet adamlarının giydikleri ve statülerini gösteren bir simgeydi. Belgradcık'da kürkçülerin hepsi gayrimüslimdir ancak Osmanlı topraklarında gayrimüslimlere kürk girmeleri yasaklanmıştır (Bozkurt, 1989, s. 154). Belgradcık'da ayrıca üç tane de kürkçü kalfası kayıtlıdır.

Dikiciler ise kayıtlarda Osmanlı esnaf teşkilatında ayakkabıcılar içerisinde gösterilmiştir (Kütükoğlu, 2007, s. 63). Dikici esnafı ihtiyaç duyduğu ham maddeyi debbağlardan almıştır. Belgradcık'da meslek kısmında dikici yazmamasına rağmen bir adet dikici dükkanı vardır ve bu kişide İbrahim bin İsmail olarak kayıtlıdır.

Giyim imalatının bir diğer önemli esnafı olan terziler, Osmanlı kayıtlarında derzi veya terzi olarak geçer. Belgradcık'da terzilerin yanında beş adet terzi kalfası kayıtlıdır.

İmalata ve tamire yönelik üretim yapan esnaflar ise kuyumcu, demirci, bakırcı, dülger ve nalbant şeklindedir.

Osmanlı topraklarında kuyumculuk mesleğiyle genellikle gayrimüslimler meşgul olmuştur. Bunun bir örneğini de Belgradcık'da görmek mümkündür. Ayrıca bir hane reisi de kuyumcu kalfasıdır.

Ziraatin gelişmiş olduğu yerlerde demircilik de artmıştır. Çünkü bunların ihtiyaç duydukları saban, pulluk ve çapa gibi aletlerin hammaddesi demirciler tarafından üretilmiştir (Kütükoğlu, 2007, s. 54). Dolayısıyla ziraatçiliğin yoğun olarak yapıldığı Belgradcık'da esnaf teşkilatı içerisinde sayıları en fazla olan demircilerdir ve aynı zamanda Belgradcık, demir madenleri açısından da son derece zengin bir bölgedir.

Bakırcılar Osmanlı toplumunun en önemli meslek dallarından olmuştur. Evlerde kullanılan bakır kaplardan alet ve edevattaki birçok farklı alandaki kullanım genişliği bakır sanatını önemli bir hale getirmiştir. Bu sayede kalaycılara da ihtiyaç artmıştır.

Kayıtlarda nalbantlık mesleğine kayıtlı kimse olmasa da bu işin yapıldığı iki adet dükkan kaydı bulunmaktadır.

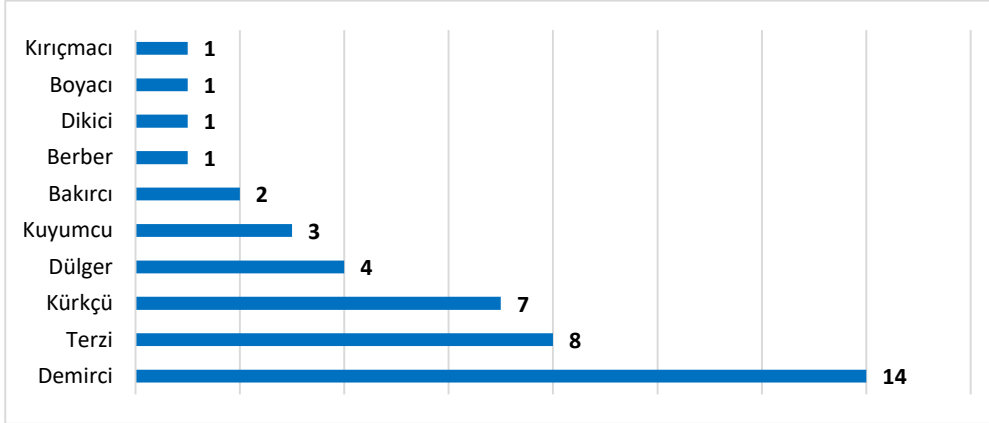
Dülgerler ise inşaat işleriyle ilgilenmiş; yapıların tavan, merdiven ve ahşap kısımlarını yapmışlardır. Belgradcık'da dülgerlerin olması bu bölgede ahşap yapıların ve ahşap işçiliğinin olduğunu göstermektedir. Zira bu bölgenin yapılarında döneme ait güzel ahşap üsluplarının örneklerine özellikle tavan işlemeciliğinde rastlanmaktadır

Hizmet üreten bir diğer esnaf grubu ise berberlerdir. Berberler tarihsel süreç içerisinde çeşitli aşamalardan geçmiştir. Mesela III. Murat döneminde kahvehanelerde hizmet verirken IV. Murat'ın kahvehaneleri kapatmasıyla etkinlikleri azalmıştır. II. Mahmut'un berberlere dükkan açma iznini vermesiyle yeniden faal olmuşlardır. Osmanlı toplumunda berberlerin özel bir yeri vardır. Çünkü onlar aynı zamanda dişi ağrıyanlar için dişiçi, yeri gelince sünnetçi ve hatta hacamat ve sülükle kan çekmek gibi hekimlik işlerinin yanında bazı cilt hastalıklarına kremler de hazırlayan çok renkli kişiliklerdir (Kütükoğlu, 2007, s. 57). Belgradcık'da berberlik mesleğiyle Müslümanlar meşgul olmuştur. Ve bu hane reislerinin sayısı ikidir.

2.5. Meslekler ve Oranları

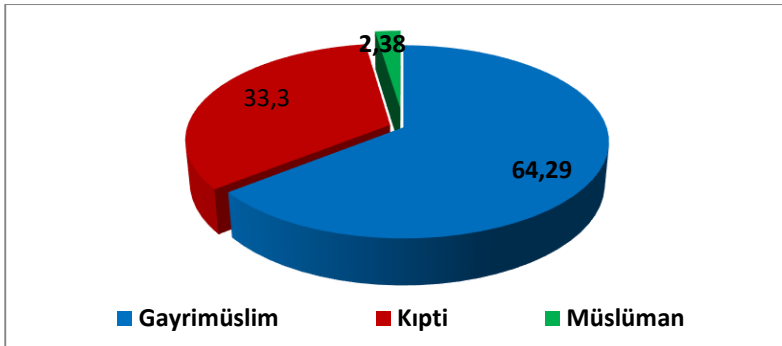
Belgradcık'da esnafların genel bir oranına bakınca demircilerden sonra sırasıyla terziler, kürkçüler, dülgerler ve kuyumcular yer almaktadır. 1840 yılında Belgradcık'a seyahat eden Fransız seyyah Blanqi'nin gözlemlerine yer veren yazar Panov, eserinde bu bölgede dericilik, boyacılık, tabakçılık (tütüncülük), kuyumculuk, abacılık ve pamukçuluk gibi mesleklerin son derece gelişmiş olup Belgradcık'ın ticari bakımdan yüzlerce insana iş imkanı sunduğundan bahsetmiştir (Panov, 2007, s. 181,183).

Şekil 1: Belgradcık'da Esnaflar (Adet olarak)

Belgradcık'da yaşayan esnafların % 64,30'u gayrimüslimdir ve sayıları 27'dir. Kıptiler ise % 33,3 lük bir orana sahipken Müslümanların oranı ise % 2,40 dır.

Şekil 2: Mesleklerin Cemaatlere Göre Oranı

2.6. Meslekler ve Vergi-Kazanç Miktarları

Belirtilen esnafların mesleklerinden elde ettikleri gelirleri ve vermiş oldukları vergiler de dönemi anlamak adına dikkat çekici bilgiler vermektedir. En nihayetinde 19. yüzyıl artık Osmanlı devlet mekanizmasının bir yerde çözülme emareleri gösterdiği süreçlerdendir. Bu durum Osmanlı arşiv kayıtlarında net bir şekilde görülmektedir. Bu kayıtlara göre Belgradcık'da esnaflar arasında en fazla gelire sahip olanlar sırasıyla boyacı, bakırcı ve demircilerdir. Yine terzilerin gelirleri de diğerlerine göre yüksektir. Aslında böyle bir analiz Osmanlı toplumunda hangi esnaflara rağbet edildiğini yani toplumun hangi esnaf birimlerine daha çok ihtiyaç duyduğunu göstermesi açısından da önemlidir.

Tablo 5: Mesleklerin kazançlara Göre Dağılımı (Kuruş)

Meslek	En Az Gelir (Kuruş)	En fazla Gelir (Kuruş)	Hane Reisi Sayısı
Terzi	70	120	3
Bakırcı	150	150	2
Kürkçü	60	100	3
Dülger	60	80	4
Kuyumcu	65	70	2
Dikici	80	---	1
Kırışmacı	80	---	1
Boyacı	165	---	1
Terzi Kalfası	80	124	5
Berber	40	---	1
Demirci	110	160	14
Kuyumcu Kalfası	80	---	1
Kürkçü Kalfası	65	90	3

3. Sonuç

Dünya tarihini birçok yönden etkilemiş olan ve fiili olarak 500 yıl boyunca varlığını sürdürebilmiş bir medeniyet inşa eden Osmanlı tarihi özellikle toplumsal yapısıyla irdelenince görülecektir ki bu yapı İslam inancının Anadolu'nun gelenek-görenekleriyle harmanlanması sonucunda inkişaf etmiştir. Özellikle toplumların can damarları olan ekonomik dinamiklerin temelleri Osmanlı toplumunda bir bakıma esnaf teşkilatına dayanmıştır. Bu loncalar günün koşullarına göre ya tam manasıyla işlevini yerine getirip toplumun temel ihtiyaçlarını sadece mal yönüyle değil fakat aynı zamanda kültürel, sosyal ve birçok yönüyle karşılayabilmiş veyahut devlet mekanizmasında meydana gelen gevşemelerden ve rehavetten nasibini alarak bir bozulma dönemine girmiştir. Bir başka ifadeyle esnaf teşkilatları aslında toplumun bir aynası olma vazifesi görmüştür. Her gelişme ve gerileme oraya yansımıştır. Zaman içerisinde başlangıçtaki manasından uzaklaşmıştır. Başlarda tamamıyla Müslüman bir yapıya sahipken zamanla gayrimüslim unsurların artmasıyla faaliyet alanı genişlemiş ve farklı oluşumlara gidilerek loncalar kurulmuştur. Nihayetinde 20. yüzyılın başlarında kaldırılmasından sonra dahi kendisinden sonraki oluşumlara ilham kaynağı olmuştur. Ancak işlevini ne derece devam ettirdiği tartışma konusudur. 19.yüzyılda bir Osmanlı toprağı olan Belgradcık kazası konuyu anlamlandırmak adına veriler sunmuştur. Her ne kadar halkın büyük bir kesimi ziraatçilikle uğraşsa da esnafların varlığı bir inceleme yapmanın gereğini ortaya koymuştur. Balkanlarda hangi esnaf birliklerinin olduğunu görmek bunların mesleklerinden elde ettiği gelirleri ve verdikleri vergiler arasındaki bağlantılar ve çeşitli ayrıntılar dönemi anlamak adına ilgi çekici bilgiler vermiştir. Sonuç olarak Kuran-ı Kerim'de Nahl süresi 90. ayette "*Muhakkak ki Allah adaleti,ihsanı,akrabaya karşı cömert olmayı emreder; hayasızlığı, kötülüğü ve zorbalığı yasaklar.İşte Allah aklınızı başınıza alınız diye size böyle öğüt veriyor*". denilir. Bu ayet-i kerimeyi layıkıyla anlamak aslında bir yerde esnaf teşkilatlarının temelini idrak edebilmek için önemli bir adımdır.

KAYNAKÇA

Arşiv Belgeleri

Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA)

BOA, ML.VRD.TMT.d., nr. 15480, s. 13; 15808, s. 3.

BOA, ML.VRD.TMT.d., nr. 15482, s. 11.

BOA, ML.VRD.TMT.d., nr. 15808, s. 11.

BOA, ML.VRD.TMT.d., nr. 15808, s. 3.

BOA, ML.VRD.TMT.d., nr. 15482, s. 2.

BOA, ML.VRD.TMT.d., nr. 15482, s. 9.

Aydın, M, (2015), “*Vidin Kalesi Tuna Boyu’ndaki İnci*”, İstanbul: Ötüken Yayınevi.

Bozkurt, G, (1989),”*Gayrimüslim Osmanlı Vatandaşlarının Hukuki Durumu (1839-1914)*”, Ankara, TTK.

Ersoy Hacısalıhoğlu, N, (2008), “*Textile Trade in Bulgaria in The Mid-Nineteenth Century And The Gümüşgerdan Family*”, Living in The Ottoman Ecumenical Community, Ed. Vera Costantini and Markus Koller, Leiden, Brill, s. 181.

Göyünç, N, (1997), " Hane",DİA, C. XV, Ankara, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, s. 552-553.

Kiel, M, (1992),“*Belgradçık*”, DİA, C.V, Ankara, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, s. 409-410.

Koloğlu, Orhan, (1993), “*Balkanlar*” İstanbul, Eren Yayıncılık.

Kütükoğlu, M, (1994),“*Osmanlı İktisadi Yapısı*”, Osmanlı Devleti ve Medeniyeti Tarihi, Ed. E. İhsanoğlu, İstanbul, IRCICA, 1994, s. 553-560.

Kütükoğlu, M, (2007), “*XIX.Yüzyıl Ortalarında Tavas Kazası*”, İstanbul: Milenyum Yayınları.

Mahiroğullar, A, (2011), ” Selçuklu/Osmanlı Döneminde Kurumsal Bir Yapı: Ahilik/Gedik Teşkilatı ve Sosyo-Ekonomik İşlevleri”, *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, 140-141.

Panov, K, (2010), “*Belogradchik (Past and Present)*”, Venets: The Belogradchik Journal for Local History, Cultural Heritage and Folk Studies, Volume 1, Number 2, 2010, s. 171-197.

Sayın, A. V, (1999), "*Tekalif Kavaidi (Osmanlı Vergi Sistemi)*", C. 2, Ankara, Maliye Bakanlığı Araştırma,Planlama ve Koordinasyon Kurulu Başkanlığı Yayını, s. 441.